Eğitimde Görsel Materyallerin Analizi Yoluyla Bir Değerlendirme

Arş. Gör. Dr. Mustafa İçen

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3289-6097>

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 16.09.2019

Kabul: 24.12.2019

On-line Yayın: 31.12.2019

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilgiler Eğitimi

Görsel Materyaller

Ölçme ve Değerlendirme

Öz

Öğrenmenin gerçekleşmesinde görsel betimlemeler yoluyla öğrenmenin önemi büyüktür. Öğrencilerin somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş süreçlerinde görsel materyallere olan ilgileri ve farkındalıkları da artmaktadır. Bireyin doğumundan itibaren görselliğe katılmak durumunda kalmaktadır. Resimli yayınlar, reklam panoları, karikatürler, animasyonlar, çizgi filmler, slâytlar, görsel kataloglar gibi görsellerle bombardımana uğradığımız çağımızda görsel okuryazarlığın ne denli önemli olduğu ortadadır. Eğitim ortamında da öğrendiklerimizin büyük bir bölümünün görme duyusuna seslenen çeşitli materyaller arasında yer alan resimler ve benzeri görseller ile yapıldığı çeşitli araştırmalar tarafından ortaya konulmaktadır. Görsel iletişimde de görsel sembollerin taşıdığı anlam ve içerdiği düşüncelerin okunabilmesi önem arz etmektedir. Görsel okuryazarlık kavramının içinde yer alan görsel sembollerini anlama, okuma, yorumlama ve onları anlatım biçimi olarak kullanma bireyin etkili bir iletişim kurabilmesi için önemlidir. Öğrencilerin bilgilerinin büyük bir bölümünü medya iletişim araçlarından öğrendikleri görsel bir dünyada yaşanmaktadır. Bu yüzden Sosyal bilgiler dersi öğretiminde görsel materyallerden yararlanılması büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda araştırmanın problemi alan eğitiminin önemli çalışma alanlarından biri olan sosyal bilgiler eğitiminde görsel materyallerin analizi yoluyla öğretim ve değerlendirme yapmanın etkililiğini tespit etmektir. Bu araştırma, nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma modellerinden doküman incelemesi araştırma yöntemi olarak kullanılmış araştırma sonuçlarına göre önerilerde bulunulmuştur. Araştırmanın bazı sonuçlarına bakıldığında Sosyal bilgiler dersinde görsel materyallerin analizi aracılığı ile yapılan öğrenci değerlendirmelerinin öğrencilerin başarılarında ve derse yönelik tutumlarında olumlu bir değişiklik meydana getirdiği görülmüştür.

DOI: [10.9761/JASSS37039](https://doi.org/10.9761/JASSS37039)

Atıf Bilgisi / Reference Information

İçen, M. (2019). Eğitimde Görsel Materyallerin Analizi Yoluyla Bir Değerlendirme. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 78, Winter, p. 73-82.

An Evaluation Through The Analysis Of Visual Materials In Education

Ress. Asst. Dr. Mustafa İçen

Yildiz Teknik University, College of Education, Department of Social Studies Education, Istanbul –
TURKEY

Article History

Submitted: 16.09.2019

Accepted: 24.12.2019

Published Online: 31.12.2019

Key Words

Social Studies Education

Visual Materials

Measurement and Evaluation

Abstract

In the realization of learning, learning through visual descriptions is of great importance. During the transition period from concrete operations to abstract operations, students' interest and awareness on visual materials is increasing. The individual has to participate in visuality since birth. The importance of visual literacy is evident in our era when we were bombarded with visuals such as picture publications, billboards, cartoons, animations, cartoons, slides and visual catalogs. It is revealed by various researches that most of what we have learned in the educational environment is done with pictures and similar visuals among various materials addressing the sense of sight. In visual communication, it is important to be able to read the meaning and thoughts of visual symbols. Understanding, reading, interpreting and using visual symbols within the concept of visual literacy is important for an individual to communicate effectively. Most of the students' knowledge is experienced in a visual world where they learn from media communication tools. Therefore, the use of visual materials in teaching Social Studies course is of great importance. In this context, the problem of the research is to determine the effectiveness of teaching and evaluation through the analysis of visual materials. This is a qualitative research. Document analysis, one of the qualitative research models, was used as a research method and recommendations were made according to the results of the research. When the results of the study are examined, it is seen that the student evaluations made through the analysis of visual materials in the Social Studies course create a positive change in the students' success and attitudes towards the course.

DOI: [10.9761/JASSS37039](https://doi.org/10.9761/JASSS37039)

GİRİŞ

Yüzyıllardır duygu ve düşüncelerini sözcüklerle ifade eden insanoğlu, belki de sözcüklerden de eski bir araç olan resim ile iletişim kurmaya başlamıştır. İnsanlar birbiriyle iletişim kurarken sözcüklerin yetersiz kaldığını hissettiğinde jest ve mimikleri kullanmaya başlamaktadır. Bu da verilmek istenilen mesajın görme duyularına da hitap etmesi için yapılan bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenme öğretme süreçleri bir iletişim biçimi olduğundan, iletilen mesajın içeriği ve biçimini anlamayı da beraberinde getirmektedir. Etkili iletişimin sağlanması için mesajda yer alan sembollerin okunuşunun öğrenilmesi gerekmektedir. Görsel iletişimde de görsel sembollerin taşıdığı anlam ve içerdiği düşüncelerin okunabilmesi önem arz etmektedir. Görsel okuryazarlık kavramının içinde yer alan görsel semboller anlama, okuma, yorumlama ve onları anlatım biçimi olarak kullanma bireyin etkili bir iletişim kurabilmesi için önemli bulunmaktadır. İlk öğrenme yaşantılarına dokunarak başlayan çocuk, çevresini duyarak, koklayarak ve tadarak öğrenmeye devam etmektedir. Ancak zaman içinde görerek öğrenme diğer duyulara daha baskın çıkmaktadır. Dinleyerek öğrenme % 10 gerçekleşirken, görerek öğrenme % 80'lere çıkan bir başarı sağlamaktadır. Buna paralel olarak yapılan araştırmalar da çocukların görsel bilgiye sözel bilgiden daha çok dikkat ettiğini göstermektedir (Alpan, 2008: 93; Sanalan vd., 2007: 34; Seels, 1994: 98).

Eğitim ortamında da öğrendiklerimizin büyük bir bölümünün görme duyusuna seslenen çeşitli materyaller arasında yer alan resimler ve benzeri görseller ile yapıldığı çeşitli araştırmalar tarafından ortaya konulmaktadır (Ergin, 1988: 334-335; Aslan, 2008: 83). Örneğin Barthes'e göre fotoğraf, bütün tarihsel araçlardan farklı bulunmaktadır, çünkü o yaratmaz, zaten onun kendisi bir doğrulamadır. Fotoğraf gibi görseller üzerindeki görüntüler dünya hakkındaki anlatım ve açıklamalardan ziyade, dünyanın parçaları, herkesin sahip olabileceği gerçeklik minyatürleridir (Barthes, 2000: 104; Sontag, 1999: 20). Bu bağlamda görsel okuryazarlık, resimsel ve grafiksel görüntüler olarak sunulan bilgiyi okuyabilme, yorumlayabilme ve anlayabilme olarak tanımlanmaktadır (Stokes, 2001: 12; İşler, 2002: 154). Kısaca görsel okuryazarlık, imgeleri kullanarak mesajları yollama ve alma sürecidir (Bamford, 2001: 1).

Feinstein ve Hagerty (1994)'e göre görsel okuryazarlığın genel eğitim için önemi şöyle özetlenebilir:

- Görsel okuryazarlık insan beyninin daha çok sağ yarı küresini kullanmayı gerektirdiğinden böylece, düşünme sürecinde beynin her iki yarı küresini kullanmayı bir başka deyişle bütünsel düşünmeyi geliştirmiş olmaktadır.
- Beynin sol yarı küresine ait soyut düşünceleri canlı, inandırıcı, yoğun ve bildik yaparak onları daha anlama olanağı tanımaktadır.
- Aynı düşünceyi farklı yollarla işleme yeteneği kazandırmaktadır.
- İçinde yaşanan doğal ve doğal olmayan çevreden etkilenmektense bireylerin kendi kararlarını alabilmesi için görsel çevreyi okuyabilmelerini ve anlayabilmelerini sağlamaktadır.

Günümüzde caddelerdeki görsellerden televizyona, bilgisayardan multivizyon gösterilere kadar görsel öğelerin bu denli iletişim alanında kullanıldığı daha önce görülmemiştir. Hemen hemen doğumundan itibaren birey bu görselliğe katılmak durumunda kalmaktadır. Resimli yayınlar, reklam panoları, karikatürler, animasyonlar, çizgi filmler, slâyetler, görsel kataloglar gibi görsellerle bombardımana uğradığımız çağımızda görsel okuryazarlığın ne denli önemli olduğu ortadadır. Bu doğrultuda öğrencilerin ders materyallerinde karşılaştıkları görsel materyallerin yararlarını en üst seviyeye çıkarmada öğrencilere yardımcı olmak gerekmektedir (Fransecky & Debes, 1972: 7; İşler, 2002: 158). Zira çocuklar 7 yaşından itibaren görsel okuryazarlığı anlayabilmekte, görsel materyalleri yorumlayabilmekte ve ondan yararlanabilmektedir (Braden, 1996: 502).

Kısaca, görsel kaynakları incelemenin öğrenciler için sayısız yararları vardır. Bu yararlar şöyle

özetlenebilir (Akbaba, 2005; Ata, 2002; Burke, 2002; Aslan, 2008: 83):

- Görsel materyal öğrencinin görsel hafızasını geliştirerek onun tarihsel olayları hayal etmesini kolaylaştırır.
- Resimler ve diğer imgeler ile gelecek nesillere, geçmiş kültürlerin yazıya dökülmemiş deneyimlerini ya da bilgilerini paylaşma imkânı sağlar.
- Belgelere ulaşmak için çoğu zaman arşive gitmek gerekmektedir, oysa bir tabloya veya fotoğrafa ulaşmak genellikle kolaydır ve içerdiği bilgiler ulaşmak ta daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir.
- Görsellerin tanıklığı, metin ile açıklanması uzun sürecek bir olayın ayrıntılarını daha açık ve süratli bir şekilde aktarmaktadır.
- Görsel materyaller öğrencilerin karmaşık düşünceleri gözlerinde canlandırmalarına ve konuyu daha iyi kavramalarına yardımcı olur.
- Özellikle fotoğraflar öğrencilerin geçmişi anlamalarına ve tanımalarına yardım etmelerinin yanı sıra geçmişi anlamlandırmalarını, algılamalarını ve öğrenmelerini kolaylaştıran araçlar olmaktadır.
- Öğrenciler görsel materyalleri incelerken değişen an ya da hareket ve duygusal durum gibi olayın parçası olan şeyler tarafından rahatsız edilmemekte, baktıkları görsele tekrar tekrar dönebilmekte, onun çeşitli boyutlarını inceleyebilmekte ve yeni sorular sorabilmekte, dolayısıyla yeni fikirlere ulaşma olanağı bulabilmektedirler.
- Diğer yandan görsel materyallerin kullanımı, özellikle öğrenme güçlüğü olan çocuklar için soyut ve yabancıları oldukları bazı kavramların öğrenilmesinde de son derece yarar sağladığı görülmektedir.

Araştırmanın Problemi

Öğrencilerin bilgilerinin büyük bir bölümünü medya iletişim araçlarından öğrendikleri görsel bir dünyada yaşanmaktadır. Bu yüzden Sosyal bilgiler dersi öğretiminde görsel materyallerden yararlanılması büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda araştırmanın problemi Sosyal bilgiler dersi öğretiminde görsel materyallerin analizi aracılığıyla öğretim ve değerlendirme yapmanın etkililiğini tespit etmektir. Araştırma probleminin doğrultusunda oluşturulan alt problemler ise şöyledir:

- Öğrencilerin görsel materyallerde kendilerine sunulan kişi, nesne ve olayları ayırt etme durumları nedir?
- Öğrencilerin görsel mesajları doğru olarak yorumlama durumu nedir?
- Görsel materyallerle çalışmak öğrencilerin öğretim ve değerlendirme boyutları nasıldır?
- Öğrencilerin görsel materyaller aracılığıyla yapılan öğretim ve değerlendirme hakkındaki görüşleri nedir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırılması hedeflenen olgu hakkında bilgi içeren yazılı materyaller analiz edileceği için nitel araştırma modellerinden doküman incelemesi araştırma yöntemi olarak kullanılmıştır. Elde edilen dokümanlar dört aşamada (Bailey, 1982) analiz edilmiştir:

- Analize konu olan veriden örneklem seçimi: Öğrenci sınav dokümanları analize konu olan verileri teşkil ettiği için tüm doküman verisi bir bütün olarak analize dâhil edilmiştir.
- Kategorileri geliştirme: Araştırmanın kategorileri araştırmanın amacı ve alt problemlerine dayalı olarak geliştirilmiştir.
- Analiz birimini saptama: Araştırmanın amacına bağlı olarak cümle veya paragraf ile içerik analiz birimi olarak saptanmıştır.

- Sayısallaştırma: Araştırmadan elde edilen veriler araştırmacının amacına göre saptanan kategoriler ve analiz birimleri doğrultusunda sayısallaştırılacaktır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ili Maltepe ilçesinde bulunan bir devlet okulunda öğrenim gören ve 7. sınıfa devam etmekte olan 12'si kız 12'si erkek toplam 24 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçları sadece çalışma grubu için genellenme özelliğine sahiptir.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmadaki veriler; öğrencilerin “Ülkemizde Nüfus” ünitesi ile ilgili kazanımlara ulaşma derecesini ölçmek amacıyla hazırlanan “Görsel Materyaller Analizi Formu” ile, öğrencilerin ölçme değerlendirme yöntemine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ve “Görsel Materyaller Analizi Formu” hazırlanırken uzman görüşüne başvurulmuş alanında uzman 1 ölçme değerlendirme uzmanı ve 1 Sosyal bilgiler öğretmeninden görüşleri alınarak bu formlar hazırlanmıştır.

İşlem Yolu

Araştırmacılar tarafından öncelikle “Ülkemizde Nüfus” ünitesinin kazanımlarını kapsayan veya bu kazanımlarla ilişkili olarak görsel materyaller toplanmıştır. Ünite için planlanan süre içerisinde bu görsel materyallerden yararlanarak görsel materyal odaklı olarak dersler işlenmiştir. Bu derslerin bazılarında araştırmacı, gözlemci olarak derslerde yer almıştır. Ünite için belirlenen derslerin sonunda ünitenin değerlendirilmesi için yine ünite ile ilişkili görsel materyaller toplanarak görsel materyal analiz formu düzenlenmiştir. Daha sonrasında araştırma için öğrencilere uygulanmış ve araştırma için gerekli veriler elde edilmiştir. Ayrıca uygulamanın sonunda öğrencilere yapılan uygulamaya ilişkin görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve bu süreç sonunda öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla görüşmeler de yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada “Görsel Materyaller Analizi Formu” ile toplanan veriler doküman analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca öğrencilerin görüşlerini belirlemek amacıyla uygulanan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme” formu betimsel analiz aracılığıyla çözümlenmiştir. “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ve “Görsel Materyaller Analizi Formu” hazırlanırken uzman görüşüne başvurulmuş alanında uzman 1 ölçme değerlendirme uzmanı ve 1 Sosyal bilgiler öğretmeninden görüşleri alınarak bu formlar hazırlanmıştır. Görsel Materyalleri Analiz Formu, öğrencilerin üniteye ilişkin görselleri betimleyebilme ve görsel ile ünite kazanımları arasındaki ilişki kurabilme becerilerini ölçmektedir.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bulguları görsel materyaller analizi formundan elde edilen bulgular ve yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen bulgular olarak iki başlık altında sınıflandırılmıştır.

Görsel Materyaller Analizi Formundan Elde Edilen Bulgular

Görsel materyaller analizi formundan elde edilen bulgular kazanımlara ulaşma açısından elde edilen bulgular, görsel okuryazarlık açısından elde edilen bulgular ve üniteye geçen kavramları kullanma açısından elde edilen bulgular olarak alt başlıklar halinde sınıflandırılmıştır.

Kazanımlara Ulaşma Açısından Elde Edilen Bulgular

Öğrencilere sınav belgesi olarak verilen görsel materyaller analizi formları öğrencilerin ünitenin kazanımlarına ulaşma dereceleri açısından analiz edilerek Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Kazanımlara Ulaşma Açısından Elde Edilen Bulgular

Kazanımlar	F	
	Kız	Erkek
Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.	12	12
Tablo ve grafiklerden yararlanarak ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.	12	12
Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.	12	12
Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.	12	12
Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.	12	12

Tablo 1’de görüldüğü gibi öğrenciler “Ülkemizde Nüfus” ünitesi için öngörülen kazanımlara ulaşmıştır. Öğrencilerin sınav belgesi olarak verilen görsel materyaller analizi formundaki ifadelerinden elde edilen bulgular bütün öğrencilerin ünitenin kazanımlarına üst düzeyde ulaşmış olduklarını göstermektedir. Süreç içinde görsel materyallerle çalışılması ve değerlendirmenin de görsel materyallerin analizi yoluyla yapılması öğrencilerin öğrenmelerini olumlu yönde etkilemiş bulunmaktadır. Levie (1987) de görsel materyallerin soyut bilgiyi daha somut hale dönüştürdüğünü, imgesel olarak hayal edilebilir hale getirdiğini ve analogik akıl yürütmede önemli derecede yarar sağladığını ileri sürmektedir (akt: Miller & Burton, 1994: 66).

Bu araştırmada da öğrenciler görsel materyaller sayesinde bilgiyi somutlaştırmış, imgeleme becerisini geliştirmiş ve analogik akıl yürütmeler sayesinde ünitenin kazanımlarına ulaşmıştır. Yine Branton (1999: 167), görsel okuryazarlıkla yapılandırmacı öğrenme kuramını birleştirerek, bireylerin çevre ile etkileşim halinde yapılandırdıkları ve elde ettikleri bilginin kazanılmış ve değerli olduğunu ifade etmektedir. Sosyal bilgiler öğretim programının da yapılandırmacı öğrenme kuramına dayandığı düşünüldüğünde bu çalışmada görsel okuryazarlık ve yapılandırmacı öğrenme kuramı bir araya getirilerek öğrencilerin öğrenme verimleri artırılmıştır.

Görsel Okuryazarlık Açısından Elde Edilen Bulgular

Öğrencilere sınav belgesi olarak verilen görsel materyaller analizi formları görsel okuryazarlık açısından analiz edilerek Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Görsel Okuryazarlık Açısından Elde Edilen Bulgular

Kategoriler		F	
		Kız	Erkek
Görsel materyali okuma	Kişileri ayırt etme	12	12
	Nesneleri ayırt etme	12	12
	Olayları ayırt etme	12	12
Görseli materyali anlama	Mekânı belirleme	11	12
	Olayı belirleme	11	11
Görseli materyali yorumlama	Sorunu tespit etme	11	12
	Sorunu çözme	11	12

Wileman (1993: 114) görsel okuryazarlığı resimsel ve grafiksel görüntüler olarak sunulan bilgiyi okuyabilme, anlayabilme ve yorumlayabilme olarak tanımlamış ve bu tanımdan yola çıkarak araştırmanın analiz birimleri görsel materyali okuma, görsel materyali anlama ve görsel materyali yorumlama olarak saptanmıştır. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi öğrencilerin görsel okuryazarlık düzeyi yüksek bulunmaktadır. Öğrenciler özellikle kendilerine verilen görsel materyallerde sunulan nesne, olay ve kişileri ayırt edebilmekte, sözel olarak doğru bir şekilde açıklayabilmektedirler. Yine öğrencilerin hemen hepsi kendilerine verilen materyallerde olayı ve olayın geçtiği mekânı belirleyebilmekte ve bunu sözel olarak ifade edebilmektedirler. Ancak mekânı belirlemekte bir öğrenci, olayı belirlemekte iki öğrenci sorun yaşamış ve formda yazdıkları ifadelerden anlaşıldığı üzere *olay* sözcüğünü yanlış anlamışlardır. Öğrenciler “Fotoğrafta geçen olay nedir?” diye sorulduğunda *olay* sözcüğünü bir aksiyon olarak nitelendirmişler, dolayısıyla “Bir olay yok” diye yanıt vermişlerdir. Bu yanlış anlamının dışında öğrencilerin kendilerine verilen görsel materyalleri doğru olarak anladıkları ve doğru bir biçimde ifade ettikleri görülmektedir. Yine öğrenciler kendilerine verilen materyallerde sunulan sorunları tespit edip çözümler önererek görsel materyalleri doğru yorumladıklarını, kendilerine verilen mesajı doğru biçimde aldıklarını sergileyerek görsel okuryazarlık seviyelerinin üst düzeyde olduğunu göstermişlerdir.

Ünitede Geçen Kavramları Kullanma Açısından Elde Edilen Bulgular

Öğrencilerin görsel materyaller analizi formunda kullandıkları ifadeler, ünite kazandırılması gereken kavramlar açısından analiz edilerek aşağıda Tablo 3’te özetlenmiştir.

Tablo 3.Ünitede Geçen Kavramları Kullanma Açısından Elde Edilen Bulgular

Kavramlar	F		Örnek İfadeler
	Kız	Erkek	
Beşeri ortam	10	11	...Bu bölgenin beşeri ortamında nüfus azdır ve bu nüfus tarım yaparak geçinir...
Coğrafi konum	12	12	...Teknolojik gelişmeler ve coğrafi konum nüfusun yoğunlaşmasında önemli faktörlerdir...
Doğal kaynaklar	12	12	...Bu bölgedeki en önemli doğal kaynaklar ormanlardır...
Doğal ortam	9	8	...İnsanlar burada doğal bir ortamda yaşıyorlar...
Göç	12	12	...İnsanlar daha iyi koşullara ulaşabilmek amacıyla bir yerden başka bir yere göç etmektedirler...
Harita	5	6	...Türkiye haritasında nüfusun en yoğun olduğu yer Marmara bölgesidir...
İklim	10	12	...İnsanlar kötü iklim şartları yüzünden de göç edebilirler...
İşsizlik	12	12	...Bir şehirdeki nüfus yoğunluğunun artması orada işsizlik problemi gibi sorunlar ortaya çıkartabilir...
Nüfus	12	12	...Buralarda sanayi gelişmemiştir, bu nedenle nüfus yoğun değildir...
Şehirleşme	12	12	...Çarpık kentleşme sonucu alt yapı problemleri insanların hayatını zorlaştırıyor...

Ulaşım	8	9	...Dağınık yerleşmenin olduğu yerlerde ulaşım problemi de oluyor...
Vergi	5	7	...Devletin yaptığı hizmetler karşılığında vatandaş ta vergisini ödemelidir...
Yerleşme	12	12	...Bölgenin nüfusu azdır ve dağınık yerleşme vardır...

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğrenciler doğrudan kazanımla ilgili olan kavramları anlamada ve kullanmada başarılı olmuşlardır. Nüfus, yerleşme, işsizlik, göç, doğal kaynaklar, coğrafi konum gibi kavramlar bütün öğrenciler tarafından doğru bir şekilde kullanılmıştır. Yukarıdaki tabloda verilen örnekler de öğrencilerin bu kavramlar ile ilgili görsellerle verilen mesajı doğru bir şekilde yorumladıklarının göstergesidir. Harita, vergi gibi kavramlar ise doğrudan kazanımlarla ilgili olmayan ama dolaylı olarak öğrencilerin görselleri yorumlarken ifade ettikleri cümlelerde kullanılmışlardır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Öğrencilerle görsel öğretim süreci içinde görsel materyallerin kullanılması ile ilgili görüşlerini tespit etmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Elde edilen bulgular çeşitli kategoriler açısından çözümlenerek Tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Kategoriler	Ortak İfadeler
Görsel okuryazarlığın önemi	...Bütün bilgiler televizyon, bilgisayar, internet gibi araçlardan elde ediliyor, o zaman görsel okuryazarlık önemlidir... Her şey görsel etrafımızda, reklamlar, afişler. Onların ne söylediğini anlamamız için öğrenmemiz gereken bir konu...
Görsel materyallerle çalışma	...Görsel materyallerle çalışmak çok hoşuma gitti. Sürekli okumak sıkıcı ama fotoğrafları, karikatürleri, grafikleri yorumlamak eğlenceliydi...
Öğrenmeye etkisi	...Görsel materyallerle daha iyi öğreniyorum, çünkü sözle anlatılan şeyi her zaman tam olarak anlayamıyorum ama gördüğüm zaman gerçek gibi oluyor... Dersler sadece sözle işlenince dikkatimi toplayamıyorum ama görseller dikkat çekici oluyor...
Değerlendirmeye etkisi	...Sınavın bu şekilde olması beni çok rahatlatmış, çünkü bildiğim şeyler sanki resimlerde gizlenmişti, böylece ezberlemekten kurtuldum... Ezberlemeden bu kadar çok soruyu bu kadar doğru cevaplamış olmaktan çok mutluyum... Öğretmenimizin yorum yapma dediği şeyi daha iyi anladım...

Tablo 4'te görüldüğü gibi öğrenciler görsel materyalleri analiz etme çalışması ile ilgili olarak olumlu yönde görüş bildirmişlerdir. Özellikle görsel materyallerle çalışmanın öğrenmeyi iyileştirme konusunda yararlı olduğu saptanmıştır. Braden'in (1996: 502) de belirttiği gibi görsel okuryazarlık öğrenme için temel oluşturmaktadır. Bu da öğrenmenin verimini arttırmada görsellerin önemli bir yeri olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak sosyal bilgiler dersinde görsel materyallerin analizi aracılığı ile yapılan öğrenci değerlendirmelerinin öğrencilerin başarılarında ve derse yönelik tutumlarında olumlu bir değişiklik meydana getirdiği görülmüştür. Bu alanda genellikle literatür değerlendirmesi yapmayı amaçlayan çalışmalara rastlandığından sonuçları tartışmak için aşağıdaki benzer araştırmaların bulgularına yer verilmiştir.

İlgili literatürde, hava fotoğraflarının coğrafya ve sosyal bilgiler öğretiminde öğrencilerin mekânsal biliş becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunduğu ortaya konulmuştur. Akbaba (2005), “Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı” adlı araştırması sonucunda tarih öğretiminde fotoğraf kullanımının öğrencilerin akademik başarıları üzerinde etkili olduğunu tespit etmiştir. Yine Akbaba (2005) “İnkılâp Tarihi Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı” adlı çalışmasında fotoğraf kullanımının öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu etkileri olduğunu saptamıştır. Ancak, fotoğraf kullanımının hem kaynak olarak hem de materyal olarak sınıflarda kullanılmaktadır. Arıkan (2009)’ın “Edebiyat Öğretiminde Görsel Araç Kullanımı: Kısa Öykü Örneği” adlı çalışmasında elde ettiği araştırma sonuçları görsel araçlarla desteklenmiş edebiyat derslerinin öğrenci başarısını arttırdığını ve dersin işlenmesi için olumlu ortamlar yarattığını göstermiştir.

Yukarıdaki çalışmalarda görüldüğü gibi bu çalışmada da görsel materyallerin kullanılması, öğrencilerin öğretimdeki verimliliği ve derse yönelik olumlu tutumlarının oluşturulmasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlara dayanarak geliştirilen öneriler şöyle özetlenebilir:

- Sosyal bilgiler dersinde hem sözel hem görsel öğeler birlikte kullanılarak öğretimin güçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Derslerde, kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri için öğrencilere görsel okuryazarlık yetisini geliştireceği ortamlar oluşturulmalıdır.
- Günümüzde görsel okuryazarlık eğitiminin gerekli olduğu düşünüldüğünde, bu yönde planlanacak bir eğitim ile öğrencilerin ders materyallerinde karşılaştıkları görsel öğelerin faydalarını en üst düzeye çıkarmalarında onlara yardımcı olmalıdır.
- ABC okuryazarlığının iletişimde yeterli olmadığı günümüz dünyasında öğrenciler, okullarda hem kelimeleri hem de görselleri işlemeyi öğrenmelidirler.

KAYNAKÇA

- Alpan, G. (2008). Görsel Okuryazarlık ve Öğretim Teknolojisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. C 5. S 11: 74-102 (Aralık 2008).
- Akbaba, B. (2005a). Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. C 6. S 1. (2005). 185-197.
- Akbaba, B. (2005b). İnkılâp Tarihi Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. C 6. S 1. (2005). Kırşehir.
- Arıkan, A. (2009). Edebiyat Öğretiminde Görsel Araç Kullanımı: Kısa Öykü Örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 27: 1-16 (2009).
- Aslan, E. (2008). Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. 24: 82-91 (2008).
- Ata, B. (2002). Tarih Derslerinde “Dokümanlarla Öğretim” Yaklaşımı. *Türk Yurdu*, (175), 80-86.
- Bailey, K. D. (1982). *Methods of Social Research*. The Free pres. New York.
- Bamford, A. (2001). *Valuing the aesthetic: Visual literacy in educational and technological change. Technology and Visual Literacy in Queensland Schools*, Queensland Art Teachers Association. Brisbane, May 18-20.

- Barthes, R. (2000). *Camera Lucida Fotoğraf Üzerine Düşünceler*. (Çev. Reha Akçakaya), İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları.
- Braden, R. (1996). "Visual Literacy", In Handbook of Research in Educational Communications, as reprinted in: Mc Isaac and Vrasidas (ed). EMC.
- Branton, B. (1999). Visual literacy literature review of different knowledge levels. *Journal of Instructional Psychology*, 25(3), 166-175.
- Feinstein, H. & Hagerty, R. (1994). "Visual Literacy in General Education". University of Cincinnati.
- Fransecky, R. B. & Debes, J. L. (1972). *Visual Literacy: A Way to Learn-A way to Teach*. National Education Association, Washington: D.C.
- İşler, A. Ş. (2002). Günümüzde Görsel Okuryazarlık ve Görsel Okuryazarlık Eğitimi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. c XV. s 1: 153-161 (2002).
- Miller, H. B. & Burton, J. K. (1994). Images and imagery theory. In D. M. Moore & F. M. Dwyer (Eds) *Visual Literacy-A spectrum of visual learning*. (97-112). New Jersey: Educational Technology Publications Englewood Cliffs.
- Sanalan, V. A., Sülün, A. ve Çoban, T. A. (2007). Görsel Okuryazarlık. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*. c 9. s 2: 33-47.
- Seels, B. A. (1994). Visual Literacy: The Definition Problem. In D. M. Moore & F. M. Dwyer (Eds) *Visual Literacy-A spectrum of visual learning*. (97-112). New Jersey: Educational Technology Publications Englewood Cliffs.
- Sontag, S. (1999). *Fotoğraf Üzerine*. (Çev. Reha Akçakaya), İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları.
- Stokes, S. (2001). Visual Literacy in Teaching and Learning: A Literature Perspective *Electronic Journal for the Integration of Technology in Education*. v 1. n 1: 10-19.
- Wileman, R. E. (1993). *Visual Communication*. Englewood Cliffs. NJ: Educational Technology Publications.